

І. М. Короленко

асп. І року навчання

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н, проф. О. М. Миколенко

ОХОРОНА ПРАВ ДИТИНИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАХОДАМИ В УКРАЇНІ

Будь-яка сучасна держава найважливішим своїм завданням передбачає захист прав та інтересів людини, в тому числі й неповнолітніх, зокрема, в забезпеченні можливостей для їх повноцінного фізичного і психічного розвитку, для самореалізації і формування їх загально-соціальної, професійної спроможності, тощо. Необхідність вирішення цих завдань витікає з норм Конституції України, що визначають нашу країну як правову, соціальну державу і закріплюють пріоритет прав і свобод людини.

Серед шляхів і способів розв'язання проблеми захисту прав дитини Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453, визначає розвиток системи правосуддя, дружнього до дитини та впровадження ювенальної юстиції. Очікуваним результатом виконання Програми вбачається удосконалення державної системи захисту прав та інтересів дітей, створення дружнього до дітей середовища в суспільстві відповідно до міжнародних зобов'язань, модернізація системи захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення, шляхом удосконалення превентивних заходів, а також запровадження дієвого механізму урахування думки дитини під час розв'язання питань, що стосуються її життя.

Слід визнати, що існуюча сьогодні в Україні система державних органів та установ, які опікуються питаннями дітей, не здатна в повній мірі забезпечити ефективного захисту прав неповнолітніх. А отже необхідно продовжувати роботу, спрямовану на послідовну імплементацію положень Конвенції ООН про права дитини, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини, задля попередження вчинення ними кримінальних правопорушень.

Щодо захисту прав та інтересів неповнолітніх осіб, то його можна розглядати в двох аспектах: широкому і вузькому.

У широкому сенсі під захистом (охороною) прав та інтересів необхідно розуміти весь комплекс заходів – політичних, економічних, соціальних, правових, ідеологічних – спрямованих на забезпечення гідного життя громадян (в тому числі і неповнолітніх) [1, с. 148].

Захист прав та інтересів у вузькому (юридичному) розумінні трактується через юридичні дефініції «права», «інтереси», «правосуб'єктність», «правоздатність», «дієздатність», «деліктоздатність», «обов'язки», «відповідальність»; тут йдеться про механізми юридичної відповідальності, які застосовуються до порушників прав і законних інтересів дітей. Ці права і законні інтереси захищаються за допомогою використання кримінально-правових механізмів, основи такого захисту закладені в законодавстві [1, с. 148].

Погоджуюсь з думками Гончарової С. В. та Полуніною О. М., що кримінально-правовий захист прав та інтересів неповнолітніх виражається у вигляді: по-перше, встановлення імперативної заборони на порушення прав та інтересів неповнолітніх; по-друге, встановлення особливого порядку притягнення до кримінальної відповідальності самих неповнолітніх, які є суб'єктами кримінальних правопорушень [1, с. 149], вважаємо, що систему покарань щодо неповнолітніх і звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності також можна віднести до заходів кримінально-правового захисту прав та інтересів неповнолітніх. Так, ст. 98 Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлює види покарань до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення. Основні види покарань, які можуть бути застосовані судом до неповнолітніх, це: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк

[2], тобто довічне позбавлення волі до них не застосовується, а певні види - лише при наявності додаткових умов. Зокрема, штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

Для порівняння кримінальне законодавство Німеччини вказує на позбавлення волі як на найбільш суворий вид кримінального покарання, що може бути застосовано щодо неповнолітніх, на відміну від КК України, який припускає можливість застосування щодо неповнолітніх цілої низки кримінальних покарань (хоча й із обмеженнями, встановленими розділом XV Загальної частини КК України). При цьому значна увага приділяється іншим заходам кримінально-правового характеру, не пов'язаним із позбавленням волі. Інші заходи виховного характеру (за законодавством ФРН) зовні схожі на такі види кримінальних покарань (за КК України), як арешт, виправні роботи тощо. Але німецьким законодавцем вони віднесені до групи виховних заходів і примусових засобів. Крім того, на відміну від кримінального законодавства України, в ФРН перелік виховних заходів, які можуть застосовуватись до неповнолітніх осіб не є вичерпним [3, с. 109-110].

Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх визначено у Розділі XV КК України. Зазначений Розділ містить низку важливих положень. Зокрема ч. 1 ст. 97 КК України передбачає, що неповнолітній, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 КК України.

Отже, захист прав та інтересів дитини, зокрема неповнолітніх осіб, кримінально-правовими заходами можна розглядати в різних аспектах та за різними напрямками. Вирішити проблему захисту дитини в межах лише однієї науки неможливо, тому вона є предметом дослідження не тільки юристів, а й психіатрів, філософів, педагогів та інших фахівців. Дослідження з'являються як в кримінально-правовій, так і в суміжних галузях права і знань. В їх основі – спроби виділити окремі соціальні, вікові та інші ознаки, аналіз яких дає додаткові можливості для більш детального вивчення можливостей ефективного захисту прав і інтересів дитини. Нові підходи до вивчення цієї проблеми вимагають окремого наукового аналізу цієї багатоаспектної та важкої теми.

Список використаної літератури

1. Гончарова С. В., Полунина Е. Н. Уголовно-правовая защита прав и интересов несовершеннолетних. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева №2*. Волгодонск, 2018. Т. 1. С. 147-154.
2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top> (дата звернення: 27.03.2021).
3. Дзюба А. Ю. До питання про заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до неповнолітніх за кримінальним законодавством України та ФРН. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін., Харків: Право, 2018. Вип. 36. 186 с. С. 109-110.